

Тетяна ФАЙНИК

З ПРИВОДУ ПРОЧИТАННЯ КНИГИ «СПОГАДИ ВЛАДИКИ-МІСІОНЕРА»

Сапеляк Андрій. Спогади владика-місiонера / Сапеляк Андрій ; упорядник Оксана Сапеляк. — Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2011. — 184 с.

Ця книжка — роздум, досвід, історія релігійно-церковної, громадської та педагогічної діяльності місiонера-салезіянiна, істинного патріота своєї Батьківщини — України. З цієї книги довідуємося про салезіянський монаший чин, про епохальний Другий Ватиканський собор. Всі «Спогади...» про нашу Церкву, її роль у житті українців, як на Батьківщині, так і в еміграції. Це, власне, спогади людини, у якої християнські почуття невід’ємні від національно-патріотичних. Згадуються слова Митрополита Андрія Шептицького: «Патріот, котрий не є християнином, єсть злим патріотом...».

В розділі «Україна в світі Ватикану» владика Андрій Сапеляк в короткому екскурсі у роки після Першої світової війни описує стан Української Вселенської Церкви східного обряду з осідком у Львові, очолюваної Митрополитом Андреем Шептицьким. Цікавими є документи папського нунція у Варшаві (а ми знаємо, що тоді п’ять мільйонів українців потрапили в колоніальну залежність Польщі) архієпископа Франціско Мармаджі, надіслані до Ватикану на ім’я кардинала Пачеллі (згодом — Папа Пій XII) про значення «східного елементу в сучасному положенні Східної Європи, велику діяльність, з якою цей народ працює..., живучість, підприємливість, відвагу цього народу, обдарованого природою. Цей народ... зможе подати перший клич повстання...».

У той час в Галичині вже діяли два монаші чини Василіян і Студитів, але вони були неспроможні охопити всю діяльність у справі «масового відродження народу і вихованні молоді згідно із сучасними вимогами». Отже, вже тоді у Ватикані вважали за необхідне, щоб якесь «Товариство народного характеру і виховної місії увійшло в українське середовище». Це товариство мало на меті відкрити колегії та інститути, зокрема народні, ремісничо-фахові, для навчання і християнського виховання серед бідніших верств населення. І на думку архієпископа Мармаджі, пише владика А. Сапеляк, найбільш підготовленими і найбільш здатними для цього були Отці Салезіяни. Ось що він пише: «Треба б... підібрати певне число покликаних до духовного стану юнаків, яких можна було б посилати до Торіно для Салезіянської формації в іншому східному українському обряді, щоб згодом були готові працювати для їх братів-українців».

З цього і почалася підготовка Салезіянських кадрів для України серед самих українців, починаючи від учнів гімназії, які згодом мали продовжувати своє

навчання і виховуватися в Італії. А так вже 1932 року з Перемишля до Італії виїхало перших десять кандидатів до Салезіянського товариства, заснованого італійським священиком о. Іваном Боско.

З іменем іспанця о. Ігнатія Лойоли пов'язане цілеспрямоване апостольське служіння монашества у світі. Ним створене Товариство Ісусове, де «місійна спрямованість переконувannya за допомогою розуму через посередництво викладання й виховання, проповіді й катезизу, зворушливо піднесених Богослужінь і наочних вправ з біблійної історії, літературних обробок житій святих стали визначним внеском до реформи Христової Церкви...».

Автор був у другій групі кандидатів (це 1937 р., а всього було чотири групи кандидатів 1938 і 1939 рр.).

Нелегко, але цікаво було вчитися в Місійному інституті (чотири роки — початкова освіта, далі ще десять років, з яких три — студії філософії, три — практичної педагогіки і чотири — богословія). Після цих студій можна було вступати на різні факультети.

Тяжко згадувати владиді 1945 р., коли, здавалося, це рік радості у всьому світі, адже упав нацизм, але не для України. Тут виникли негативні, у загострених формах риси тоталітарної системи. «Насамперед ліквідовано як національну Українську Греко-Католицьку Церкву, заарештовано і вимордувано у катівнях сотні тисяч української свідомої інтелігенції, щоб позбавити українців політичних провідників». Але у тому ж 1945 році в далекій Італії своя радість «для маленького гурту українських юнаків» — єрейські свячення Степана Чміля — першого українського Салезіянина східного обряду. «То була коронація довголітніх студій і духовного приготування для самого Степана і заохота для його товаришів» — згадує владика про молодих салезіян і про архієпископа Івана Бучка, колишнього довголітнього помічника Львівської архієпархії, згодом архіпастора українських біженців у Західній Європі, святителя усіх українських Салезіян, їх опікуна і покровителя. Власне, з ініціативи архієпископа Івана Бучка була створена Мала семінарія для приготування нових кадрів українських священиків під проводом Салезіян. Генеральна управа Салезіян цю пропозицію прийняла як Божу ласку і призначила двох українських отців — Андрія Сапеляка (був висвячений у 1949 р.) і Григорія Герасимовича (висвяче-

ний у 1951 р.). І ось 29 червня 1952 р. відбулося надзвичайно урочисте офіційне відкриття Малої семінарії, яка розмістилася у Люрі (Франція).

У своїх «Спогадах...» владика з великою любов'ю і шаною згадує свою працю і життя у Малій семінарії у французькому Люрі, а пізніше в Італії, точніше у Формії, що на півдні країни. Дізнаємося, що саме приміщення семінарії вілла Кастель Гандольфо на території парку, котрий колись купив Митрополит Андрей Шептицький для української колегії св. Йосафата в Римі. 16 грудня 1955 року Мала семінарія була офіційно відкрита торжественною Святою літургією, яку відправив архієпископ Іван Бучка у колі високоповажних церковних діячів, представників української громади в Римі, а вже у 1956 р. о. Андрій Сапеляк став першим настоятелем Салезіянської спільноти і ректором Малої семінарії. Але, зазначає з гумором владика: «Капуста, щоб мати велику голову, потребує пересадження». Такі «пересадження» перенесла й Мала семінарія, адже у вересні 1959 р. її перенесено до Риму у новозбудований чотириповерховий модерний будинок, а вже 14 жовтня, у свято Покрови Пресвятої Богородиці будинок був урочисто поблагословений. Офіційне видання Ватикану газета «Осерваторе Романо» подала опис святкування, яке відвідали високі достойники Римської Курії на чолі з кардиналом Тіссера-ном, усі українські єпископи, настоятелі Салезіянського товариства, український хор Антоновича тощо. А ще було зазначено, що Мала семінарія призначена для підготовки клиру для Української Церкви на рідних землях. Про цю подію широко інформував «Християнський голос», що виходив у Мюнхені. Вістка про Малу семінарію у Римі дійшла і в Україну, і до сибірської в'язниці, де у той час знаходився Блаженніший Йосип Сліпий, який з того часу «не спускав ока» з цієї установи, яка проіснувала майже півстоліття — останній навчальний рік 1989—1990 і яка випустила 770 студентів, 145 з яких продовжили студіювати Богослов'я у Великій семінарії. Слід зазначити, що навчання здійснювали українською мовою 10 професорів, українських кваліфікованих педагогів-священиків.

Таким чином Українська Церква збагачувалася освіченими християнами, які ставали провідниками релігійних і культурних товариств, адже та віра — віра повернення на Батьківщину, тримала їх усіх у

міцному духовному єднанні і любові до України. Як пише Оксана Сапеляк, «Подиву гідний малий гурт українських юнаків, які перед Другою світовою війною вступили в Італії до Салезіянського товариства і ніколи не вагалися, що після упадку комуністичної системи вони повернуться в Україну». Підтвердженням цьому є і сам владика (2002 р.), і його брат священник Василь Сапеляк (брат владика, котрий висвячений у 1953 р. там же), 80-літній ювілей святкував в Україні.

У спогадах владика є єпископство, сан у послуху Божій волі, посвята Діви Марії, під опікою якої владика йде усе життя, переїзд до далекої Аргентини, на землі якої у нього «зародився новий дух — відваги і надії». Ще вісімнадцятирічним хлопцем виїхав він у далекі краї з маминою любов'ю, маминим рушником, де її рукою було вишито «Цирою рукою рушник вишиваю та щастя у Бога для тебе благаю». Відчувало материнське серце, що дорога буде далека і довга. І от 14 серпня 1961 р. часопис «Осерваторе Романо» оприлюднює на своїх сторінках про номінацію о. Андрія Сапеляка на єпископа для українців у Аргентині з титулом Апостольського візитатора.

Треба зазначити, що всі 60 років свого перебування в цій країні українські емігранти не мали свого єпископа. Для них це була велика, радісна подія, аже це був перший український Салезіанин, номінований на єпископа, що закріпило Українську вітку у Салезіянському товаристві. Вже 15 жовтня 1961 р. (цього року якраз виповнилося 50 років) відбулася єпископська хіротонія отця Андрія (у Римі в базиліці Святого Петра над гробом апостола). Самим владикою був вибраний день хіротонії — у свято Покрови. Згадаємо його гасло «крок за кроком з Марією під Її Покровом». Власне, прочитавши усі «Спогади...», переконуємося, що о. Андрій Сапеляк з цими ідеалами жив завжди, долаючи труднощі, часто великі, і укріплюючи успіхи. Є фото першої єпископської аудієнції у Папи Івана XXIII, який, власне, підніс отця до гідності єпископа. Велика любов до України, туга за Батьківщиною, віра в неї виведена владикою у своєму єпископському гербі, який повинен представляти ідеал єпископа (якір — символ Пречистої Діви Марії, тризуб, як символ України, корабель, спрямований до Української землі — місійний ідеал владика, Андріївський хрест).

«Лет у далеке незнане» — назве владика свій початок праці в Аргентині, «як-то буде там самому, який клімат, незнання іспанської мови, а найголовніше, як приймуть українці». Знав він лишень, що є досить велика громада українців, але уряд Аргентини не підтримує церкви Східного обряду, ведеться активна асиміляційна політика стосовно емігрантів, а також те, що аргентинська церковна ієрархія не сприяла створенню східної ієрархії. Догадувався владика, що й українські священники, зокрема оо. Василяни, які багато років були душпастирями серед української громади Аргентини, можуть бути невдоволеними, «адже той, хто ніколи не трудився як душпастир, став їхнім першим єпископом». Про душпастирську діяльність оо. Василян в Аргентині подані свіжі відомості в книзі О.В. Зінько, ЧСВВ «До столиці — до Буйнесу» (Львів, 2007 р.). Але то в минулому, а перше, що вразило владика в Буенос-Айресі, це «велич міжнародного Салезіянського товариства в столиці Аргентини: «Тут, — подумав я, — мабуть, осяду». Так і сталося. А далі були провінції Місіонес — батьківщини українських емігрантів, Чако, Мендоза, Кордоба, перші і подальші Різдва і Великодні свята, будні в щоденній праці, побудова катедри Покрови Пресвятої Богородиці в Буенос-Айрес і знайомство з о. Василем Коралем, в подальшому єпископським секретарем, хроністом і другом протягом багатьох десятиліть в Аргентині, а пізніше і в Україні. Циро захоплювався і тішився владика масштабністю салезіянського діла і поміччю в душпастирській праці українців-емігрантів і тих, які вже народилися в Аргентині, але підтримували український дух, звичаї і віру. Тут вони не губилися, а намагалися гуртуватися, підтримувати контакти між собою (про це можна докладніше прочитати в монографії О. Сапеляк «Українська спільнота в Аргентині: історико-етнологічний аспект», — Львів, 2008).

Ще багато чого в «Спогадах...» може зацікавити читача. Особливе значення... Вселенський Собор, про який серйозно думав Папа Пій XII, а вже Папа Іван XXIII мав ідею, якою жив і яка стала головною причиною його скликання — з'єднання Православного Сходу з Католицькою Церквою. Про Перший Вселенський Собор (відбувся 325 р. в Нікеї), про наступні Собори, які, властиво, відображають складну історію Церкви, а отже і історії наро-

дів Владика Андрій Сапеляк історично докладно описує у розділі «Клімат Вселенських Соборів», «Підготовка до Собору», «Відкриття Собору», «Великий відсутній», «Вибори», «Спостерігачі від нез'єднаних церков», «Головні події першої Соборової сесії», «Друга Соборова сесія», «Третя сесія Собору», «Заклучна четверта сесія Собору».

З цих частин ми дізнаємося про підготовчі комісії, які мали збирати і упорядкувати для нарад Собору величезний матеріал. Офіційно праця комісії почалася 13 листопада 1960 року торжественною Літургією в базиліці Св. Петра. Сам Папа виголошував молитви старослов'янською мовою з українською вимовою. Співав хор українських студентів богословія в Римі, а саме відкриття Другого Ватиканського Собору відбулося 11 жовтня 1962 року. З гордістю владика описує процесійний хід: «серед лісу латинських білих мітр відзначався гурт чотирнадцятих українських владик у фіолетових єпископських мантиях, із золотими мітрами на головах». Згадує і про широко заплановану акцію звільнення з вісімнадцятирічного ув'язнення в Сибіру Первоієрарха Української Церкви архієпископа Йосифа Сліпого. Була проведена величезна робота і був великий розголос у пресі багатьох країн світу, що в деякому плані прискорило звільнення Глави Української Церкви і прибуття його на Другому Ватиканському Соборі. «Я дивився на Блаженнішого як на великого святого, велику мудру людину, пастиря, святого мученика» — пише владика. Отці Собору побачили перед собою не тільки Ісповідника Віри, але й глибокоосвіченого богослова та великого пастиря, який відчував усі проблеми Християнської Церкви. Довідуємося, що авторів «Спогадів...» була виявлена велика довіра, шана і честь — серед чотирьох українців він був обраний до складу комісії Східних Церков. «Згодом, коли почуття здивування притихло, народжувалося почуття вдячності Богові за ласку вибору, бо той вибір давав мені нагоду пізнати весь християнський Схід для добра Української Церкви», — пише єпископ Андрій Сапеляк. Власне на II Ватиканському Соборі однією з багатьох тем була анонсована пропозиція створення Київсько-Галицького Патріархату. Дізнаємося, що 30 жовтня 1963 р. «мав духовну радість доповідати від імені українських владик на тему святості у Христовій Церкві наш

владика (автор «Спогадів...») — місіонер Андрій Сапеляк, адже без вшанувань мучеників та ісповідників віри, які становлять світлу славу Христової Церкви, не можна показати приклад великої любові до Христа. Трохи пізніше, вже на третій сесії Собору 17 вересня 1964 р. в дискусіях, що велися на загальному засіданні єпископ Сходу Андрій Сапеляк при оформленні тексту науки про Пресвяту Богородицю, посилаючись на традицію Сходу на користь заступництва Богородиці і спираючись на Отців Церкви, наполягав на доповненні її (Матері Божої) ще одним титулом — Покров і Поміч Марії у Христовій Церкві. «...Я мав щастя промовляти перед всіма отцями Собору про те, як Схід почитає Пресвяту Богородицю своєю Покровителькою, Заступницею. Я справді почував себе щасливим». Так, власне таким щасливим, осяяним добротою, бачимо ми на кожній світліні владика Андрія. У книзі дуже багато світлин, як чорнобілих, так і кольорових, як давніших, так і сьогоденішніх. Ось Мама, юний Андрій з родиною перед від'їздом до Італії, семінарист, студент, отець, фото Малої семінарії, обряд єпископської хіротонії, зустріч з Папою ХХІІІ, з Митрополитом Йосипом Сліпим, побудова Катедрі Покрови Пресвятої Богородиці у Буенос-Айресі, Другий Ватиканський Собор; виступ на ньому, з учнями недільних шкіл, у Храмі Покрови Пресвятої Богородиці з Папою Іваном Павлом ІІ, зустріч з Блаженнішим Любомиром Гузаром; серед семінаристів, які прибули з України на навчання в Буенос-Айрес і Святослав Шевчук — нині Блаженніший; з парафіянами УГКЦ у м. Верхньодніпровську; спорудження каплиці Покрови Пресвятої Богородиці у Верхньодніпровську. Є тут і кольорова світлина з відзначення 100-ліття поселення українців в Аргентині, з дітьми при храмі у Львові і багато ще світлин, які розповідають і показують історію відданого Церкві місіонера-сезезіянина. Після майже 60-літнього перебування за межами України 70-річний владика-місіонер повертається на Батьківщину. Починається праця у відродженні Української Греко-Католицької Церкви в Україні та української Салезіянської гілки. Єпископ пригадує: «Мені разом з братом о. Василем і українським селезіянином... о. Василем Королем вдалося створити перший Салезіянський дім в Україні». А ще брат владика о. Ва-

силь вернув громаді храм св. Покрови у м. Львові, збудував вигідний дім для Салезіян, ремісничу школу для молоді. Згодом почали зголошуватися кандидати до Салезіян, які спочатку навчалися тут, а потім у Італії, і які у 2001 році мали честь бути висвяченими владикою Андрієм Сапеляком вже в Україні. На 2009 рік було вже 40 салезіян, з них 15 священників. А далі, після десяти років діяльності у Львові, у 2001 році владика-місіонер розширив свою працю в Україні, з тим, щоб на теренах сходу держави створити салезіянське Діло. Для цього вибрав Дніпропетровську область, де мешкає чимало галичан, родини яких були переселені туди після Другої світової війни. Увага була звернена на містечко Верхньодніпровськ. У цьому йому допомагав рідний молодший брат Ярослав, салезіянський кооператор. Почалася велика і клопітка, але така приємна робота з молоддю, з будівництвом. І все це було з вдячністю Богові і Матері Божій за отримані ласки і водночас прохання про благословення на май-

бутню працю. Власне, цього, 2011 року, у серпні виповнилося 10 літ апостольської праці українських Салезіян серед вірних у Верхньодніпровську...

Прочитане у «Спогадах...» владика-місіонера викликає захоплення, повагу, визнання і бажання схилитись перед цією людиною. Закінчуються спогади такими словами владика: «Почуваюся щасливим, що і я належу до тих Салезіян, що своєю місійною працею можу брати скромну участь у цьому великому Ділі. З щирого серця дякую за таку велику ласку Богові, Пречистій Діві Марії і св. Івану Боску». Як і початок, так і кінець своєї рецензії хочу закінчити висловом старого горянина, які дуже підходять до нашої теми: «Все, що мені за життя вдалося, я зробив з Божою поміччю і з допомогою людей. Все, що погано вдалося — я сам».

Ця книга допоможе багатьом осмислити актуальні для кожного часу проблеми з позицій духовності, у пошуках шляхів вирішення важливіших національних проблем.